

**KUR'AN'DA İRONİK ANLATIMIN BİR ÖRNEĞİ:
TEBBET SURESİ**

Yrd. Doç.Dr. Ahmet ABAY*

ÖZET

Dil insanoğlunun meramını anlatmasının en önemli ve başat aracıdır. İnsanın yaratılış tarihi kadar da eskidir. Allah'ın insanla iletişime geçme aracıdır da aynı zamanda. Bu nedenle her kavme kendi dilinde bir elçi gönderilmiştir.

Dilin önemli olması kadar onun kullanımı ve nasıl ifade edildiği de önemlidir. Edebiyat, dilin kullanılmasından doğmuştur. Aynı zaman da Edebiyat, dilin ihtiva ettiği incelikleri, güzellikleri ve sanatları ortaya koyar. Bu çalışma Edebiyatta bir anlatım tarzı olan ironinin Kur'an ayetlerinde nasıl kullanıldığının izlerini sürmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken Kur'an'ın genelinde değil, Tebbet Suresi bağlamında nasıl kullanıldığını irdelemektedir.

Kur'an hem kendi zamanının hem de tüm zamanların en muciz kitabıdır. Kur'an'ın indiği zaman diliminde Edebiyat zirvede idi. Bu nedenle Kur'an bir vahiy kitabı olduğu kadar aynı zamanda edipleri aciz bırakan edebi bir metindir. Bu özelliğe sahip olan Kur'an, insana mesajı ulaştırırken söz sanatlarını en ince ayrıntısına kadar kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Peygamber, dil, ironi, Ebu Leheb,

ABSTRACT

Plight is the most important and primary means of expression in the language at human being. It is as old as the human creation history. Tool to communicate God with people as well as. For this reason a prophet was sent to every tribe in their own language.

The use and expression of language is as important as its own self. Litarature was developed in the use of language. At the same time litarature exposes the delicacy, beauty and art of

*KSÜ. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilimdalı Öğretim Üyesi,

the language. The irony as aliterary kind, this study aims to chose the usage of the irony at the verses at the Quran in doing so, not in the entire Quran but explicates how to use at the context of Surah al-Massad.

Quran as a book of its time, as well as the all time their literature was at the summit at Quran's comedown period of time. For this reason, Quran as well as a revelation book, it's a literary text which makes litterateurs incapable. With this feature, the Quran, used rhetoric perfectly while delivering the message to humans.

Keywords: *The Quran, the Prophet, language, irony, Abu Lahab*

GİRİŞ

Kur'an dini bir metin kitabı olduğu kadar hem kendi döneminin hem de daha sonraki dönemlerin ediplerini acz içerisinde bırakacak kadar söylemiyle de üslubuyla da edebi bir kitaptır. Bu nedenle Kur'an'ı incelerken ne söylediğine baktığımız gibi, nasıl söylediğine de bakmamız gerekir.

İnsanlık için hidâyet rehberi olan Kur'ân, aynı zamanda Resûlullah (sav)'ın nübüvvetinin ispatı olup, O'nun en büyük mucizesidir. Kur'ân birçok yönüyle mucize olmakla beraber O'nun icazının en yüksek yönü fesahat ve belagatine dayanan edebî icazıdır. Zira Allah Teâlâ, peygamberlerinin elinde göstereceği mucizeyi, gönderilmiş oldukları toplumların en ileri gitmiş oldukları hususlarda göstermiştir. Kur'ân'ın nazil olduğu devirde Arap yarımadasında revaçta olan meta, edebiyattı. Bunun için Kur'ân'ın başta gelen icaz yönü edebî yönü olmuştur.¹

Kur'an, 23 sene zarfında iradesiyle, ilmiyle, kudretiyle, fiilleriyle bir başka tecelli eden Allah'ın toplumla

¹Bayram, Yusuf - Çap, Sabri, *Kur'an'da Edebi Sanatlar*, <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/kuranda-edebi-sanatlar>.

girdiği münasebetin kaydedildiği bir sicildir. Bu yönüyle o, sadece nazari anlamda ilkeler, emirler ve yasaklar ihtiva eden bir kitap değil, esnek davranabilen bir Zat'ın; hakikatin çoğu zaman nazari olanla ameli olan arasındaki münasebette gerçekleşeceğini ön gören bir Özne'nin davranışlarının kaydedildiği bir kitaptır.² İşte bu Özne'nin neyi, nasıl, hangi üslupla söylediği son derece önemli hale gelmektedir. Çünkü dil vasıtası ile insan, çeşitli kavramlar üzerinde geçmiş ve geleceği düşünerek zaman ve mekân sınırlarını aşabilir. Ancak, en önemlisi, "dil" olmadan insana özgü bilincin de var olmayacağı, yani açığa çıkamayacağı dil ve bilincin ayrılmaz bir bütün oluşturarak süreç içerisinde sürekli etkileşime girerek gelişmiştir.³

Kullanılan kelimeler anlam ve duygu içerirler. Dolayısıyla kelimeleri kullanım tarzı, bireyin neleri düşündüğünü ve nasıl düşündüğünü etkileyecektir. İşte dil denilen şeyin mucizelerinden biri de budur.⁴

Kur'an, peygamber tarafından insanlara tebliğ edilmek için gönderilmiş bir kitaptır. Yani Allah kelamı insana iletilecektir. İnsanın varlık özelliklerini en iyi tanıyan Yaratıcı, onun kullandığı dillerin inceliklerini ve ifade özelliklerini de en iyi bilendir. İşte bu nedenle Allah gönderdiği kutsal metinlerde günlük dili, onun ifade özelliklerini kullandığı gibi kurmacanın imkânlarını, üst dili, imgesel söyleyiş özelliklerini, söz sanatlarını da kullan-

² Albayrak, Halis, *Allah'ın Nüzul Dönemindeki Farklı Davranış Tarzının Mü'minin Kur'an Anlayışına Katacağı Boyut Üzerine*, Kur'an Sempozyumu 2-4 Şubat 1996, Fecr Yayınevi, Ankara 1996, s 37.

³ Üstün, Dökmen, *Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak*, Sistem Yay., İstanbul, 2005, 14. baskı, s. 89

⁴ Tokur, Behlül, *Kur'an'da Soru Kalıpları ve Metaforlar*, Atatürk Üni. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 36, Erzurum 2011, s. 114-115.

mıştır. Sözün en güzeli, en güzel şekilde önce peygamberlere onlar aracılığıyla da insanlara iletilmiştir.

Kur'an, mesaj sahibi kimselerin dayandığı faktörlere dayanmış, mesajların psikolojik faktörlerini tasvir etmiş, zihinleri lafızların içinde gizlenen güçlü aktiviteye çevirmiş, Peygamber (s) ve müminlere, propaganda ve muhatabın durumunu gözetmenin gücünü öğretmiş, (Kur'an'ın indiği) O günlerdeki şartların elverdiği kadarıyla bu iki eylemi Peygamber ve müminlere yüklemiştir.⁵

Kur'an'da birçok edebi sanatın kullanıldığı⁶ erbabınca malum olan bir durumdur. Biz bu makalede söz söyleme yöntemlerinden biri olan ve Kur'an'da yer yer⁷ kullanılan "ironi" üzerinde durmak istiyoruz.

İroninin Tanımı

Anlatım üsluplarından biri olarak kabul gören İroni; alaysılama,⁸ gülmece, söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme⁹ anlamlarına gelir.

İroni en genel ifadesiyle «*ifade edilenin, söylenenin tersini kastetmek*», «*mevcut olan veya olması beklenilene tam mânâsıyla aykırı olma*», «*mizahî veya alaycı ifade*», «*birleşen şart ve durumların beklenilenden veya uygun olandan çok farklı, onun tamamen zıddını ortaya çıkarması*», «*tartışmada bilmezlikten gelme*» diye özetlenebilir.

İroni kavramı tarihsel süreç içerisinde pek çok değişime uğramış, her disiplin (felsefe, tiyatro, edebiyat) onu kendi perspektifinden yorumlamıştır. Platon, Aristoteles, Hegel, Kierkegaard, Nietzsche, Goethe, Derrida, Umberto

⁵ Halefullah, M.Ahmed, Kur'an'da Anlatım Sanatı, (Çev. Şaban Karataş), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002, s. 6

⁶ Bayram,- Çap, agy.

⁷ Mir, Mustansir, *Kur'anda İroni: Bir Yusuf Kıssası İncelemesi*, (çev. Ali AKAY), Dicle Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, C.IX, sayı I, Diyarbakır 2007.

⁸ BSTS / Felsefe Terimleri Sözlüğü 1975.

⁹ TÜRKÇE SÖZLÜK, TDK Yayınları (10. Baskı) Ankara 2005, s.980.

Eco, Milen Kundera, Tery Eagleton, Friedrich Schlegel, Cannop Thirlwall kendi bakış açılarından, buldukları, seslendikleri disipline ironiyi kavramsal boyutları, işlevi, önemi ve önemsizliği çerçevesinde irdelemişlerdir. Kimi bir retorik aracı, kimi felsefi bir kavram kimi de sanatın vazgeçilmez bir unsuru olarak değerlendirmiştir. İroni için sanatın en önemli ilkesidir diyenler de, onu küçültenler, olumsuzlayanlar da çıkmıştır.¹⁰

Thirlwall'a göre üç çeşit ironiden söz etmek mümkündür: **söz ironisi**, konuşmacının düşüncesi ile konuştukları arasında karşıtlık yaratması ya da kullandığı sözcüklerle ifade edilmek istenen düşünce arasında uçurum yaratması olarak tanımlanmaktadır. **Pratik ironi**, beklenen ile gerçekleşen arasındaki çatışmadır. **Diyalektik ironi** ise, bir tavır olarak açıklanmaktadır.¹¹

Dolaylı bir nitelik veya dışavurumun tarzı olarak ironiyi pek çok yazar kullanmıştır. Çok fazla dolaysız veya açık olarak yapılan ironi bulamayız. Fakat bunun yanı sıra, bir ironik mizaç veya ton, şeylere bakmanın ironik bir yolunu ve onları ironik hissetme buluruz.¹²

İroninin pek çok fonksiyonu vardır. Bu daha çok gerçeğin kasıtlı veya kasıtsız araçlarıdır. “*Kusur bulur, arındırır, tasfiye eder, gururunu kırar, küçük görür ve hap-seder.*”

İroni, insanı yoğun zihni bir yolculuğa sevk eder. Aynı zamanda ironi, alaylı bir üslubu da kapsar ve ciddi

¹⁰ Tosun, Necip, *Modern Öykü Kuramı, Öyküde İronik Anlatım*, Hece Yayınları, Ankara, Kasım 2011, s. 284.

¹¹ Güçbilmez, B. Beliz, *Modern Sonrası tiyatrodaki İroni ve bir Örnek Olarak Tom stoppard tiyatrosu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 13, Ankara 2002.

¹² Şahin, İbrahim, *Romantik Bir Tavır Olarak İroni*, Celal Bayar Üniv., Fen-Edb. Fakl., II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi, 11-13 Kasım 2005, Manisa.

bir görüntü altında karşıt düşüncüyü çelişki noktasına çeker; söylenmek istenenin altını dolaylı bir şekilde çizer.¹³ Ayrıca anlatımda bir üst bakış ve ince bir alay kendini hissettirir. Ama bu alay, bildik küçümsemeye işaret eden bir tavır olmayıp bu acınası olaya duyulan tepkinin bir sonucu olan karşı koyuştur.¹⁴

İstihza kavramı bazen ironi kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. İstihzada asıl amaç, “*üstü kapalı olarak alay etmek*” ilkesine dayanır ki bu da ironinin en temel özelliğiyle örtüşmektedir. Cenab Şahabeddin'in ironi tanımı bununla örtüşür; «*istihzâ, erbâb-ı zekânın hukuk-ı tabiiyesidir*». Cenab'ın burada «ironi»yi «istihza» kelimesiyle karşıladığı görülür. O, istihzada bir zekâ faaliyeti görür ki bu ironi için geçerlidir. İronist ile okuyucu veya dinleyici arasındaki malzeme veya metin, okuyucunun kültürü, zekâsı oranında açılır. Okuyucunun, yazarın vermek istediği gerçek mesajı sezebilmesi, zekâsının uyanıklığına bağlıdır.¹⁵ Bu nedendir ki Kur'an'ı Kerim'de Allah Teâlâ sık sık insanların düşünmelerini, akıllarını kullanmalarını ister¹⁶ İroniyle mizahın aksine, bir komikliği yakalamaktan ziyade, izleyiciyi/okuru sarsmak hedeflenir ve insanın gerçek karşısındaki kayıtsızlığına vurgu yapılır. Bu nedenle ironik anlatımda (eğer ortaya çıkıyorsa) gülünçlük amaç değil sonuçtur.¹⁷

¹³ Akbaş,Vahap, “*Mehmet Âkif'te bir anlatım aracı olarak nükte ve ironi*”,www.mehmetakifarastirmalari.com/index.php?option=com_content&view=article&id=228:mehmet-akifte-bir-anlatm-arac-olarak-nuekte-ve-ironi&catid=25:edebiyat-ve-dueuence-&Itemid=159.

¹⁴ Tosun, age., s. 281.

¹⁵ Enginün, İnci, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy*, Marmara Üniversitesi Yayınları No:439, Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları No:5 İstanbul, 1986. s. 212.

¹⁶ Bakara, 2/164; Yusuf, 12/2, 109; Ra'd 13/14; Muhammed, 47/24; Hadid, 57/16-17.

¹⁷ Tosun, age., s. 281.

İstihza kavramı 'heze-e' fiilinden gelmekte olup hafiflik, hızlı koşmak, olduğu yerde ölmek manalarına gelir. Diğer taraftan alay etmek, eğlenmek anlamlarını da ifade eder.¹⁸

İroninin istihza anlamıyla Allah için kullanılması müşkil bir durum gibi görünse de hakikatte öyle değildir. Çünkü inananlarla alay etmeye kalkışan, Allah ve Mü'minleri aldatmaya çalışan kimselerle bizzat Yüce Allah kendisinin onlarla alay ettiğini¹⁹ ifade etmektedir.

İbn Kesir de şöyle der: Bu, Allah'ın alay etmelerine ve hilelerine karşılık olarak onları cezalandıracağını bildiren bir haberdur. Yani Allah, "*Allah onlarla istihza eder*" ifadesiyle, onların, yapmakla cezaya müstehak oldukları fiili vurgulamıştır. Her iki cümlede istihza lafzı kullanılmış olmakla birlikte, mana farklıdır.²⁰

"*Onlar Allah'ı aldatmaya çalışırlar. Hâlbuki Allah da onları aldatır.*²¹ *Onlar müminleri alaya alıyolarlar. Allah da onları alaya aldı.*²² *Onlar Allah'ı unuttu. Allah da onlara kendilerini unutturdu.*"²³ gibi ayetlerin manası, Allah'ın, bu gibi işleri yapanları, layık oldukları ceza ile cezalandıracağını bildirmesidir. İşlenen suçun gerektirdiği cezaya da, o suçun işlendiğini belirten fiil ile isim verilmiştir. Yani aldatmanın cezasına aldatma, alaya almanın cezasına alaya alma, hile yapmanın cezasına da hile yapma

¹⁸ İbn Manzur, Muhammed. b. Mükrim, Lisan'ül Arap, Daar Sadır, Beyrut ts. I/183. ez- Zemahşeri, Muhammed b. Ömer, *el- Keşşaf*, Riyad, 1988, I/185.

¹⁹ Bakara, 2/15.

²⁰ İbn Kesir, Eb'il Fida İsmail b. Ömer, Tefsir'ul Kur'an'il Azim, Daar İbn Hazm, Beyrut, 2000, I/94.

²¹ Nisa, 4/142.

²² Tevbe, 9/79.

²³ Haşr, 59/19.

ismi verilmiştir.²⁴ Kur'an'ı Kerimde bu şekilde ifadeler mevcuttur.

Müfessirler, Kur'an'ı Kerim'deki nazireleri (lafızları aynı, manaları farklı kelimeleri) bu şekilde yorumlamışlardır. Meselâ "*Bir kötülüğün karşılığı, ona denk bir cezadır.*"²⁵ "*Kim size saldırırsa, siz de ona saldırın.*"²⁶ buyrulmaktadır. Burada birinci saldırı zulüm, ikincisi adalettir. Mühlet vermek ve onları sapıklık ve küfürleri içinde serbest bırakmak suretiyle, tereddüt ve şaşkınlıklarını artırır. Bu şaşkınlıktan kurtulamazlar. Çünkü Allah, onların kalplerini mühürlemiş ve gözlerini kör etmiştir. Dolayısıyla doğruyu göremezler ve hidayete eremezler.²⁷

Burada, Kur'an'da yer alan bir realite yine karşımıza çıkmaktadır. Müminleri hedef alan savaşlarda yüce Allah'ın müslümanların tarafını tutması, onlara sahip çıkması gerçeği. Bu taraf tutma ve sahiplenme imtiyazı Allah'ın dostlarına eksiksiz bir güven bağışlarken Allah'ın şaşkın düşmanları için son derece çirkin ve korkunç bir akıbet hazırlıyor. Bu şaşkınlık azgınlıklarına devam etmelerini sağlayan bir toleransla aldatılarak ve içlerindeki düşmanlığı dışa kusmalarına biraz daha fırsat tanınarak kör gidişlerinde debelenmeye, sürünmeye bırakılıyor. Fakat az ötede pusu kuran korkunç akıbet kendilerini bekliyor, onlar ise bundan habersiz olarak gözleri kapalı bir şekilde yürüyorlar.²⁸ Aynen Allah'ın en iyi plan kurucu olduğunu unutup planlar kuranlar²⁹ gibi.

²⁴ Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili âyi'l-Kur'an*, Daar Hacer, Kahire, 2001, I/317-318.

²⁵ Şûra Sûresi, 42/40 "Bu mecazı en mükemmel hale getiren bir edebî sanattır" ez- Zemahşeri, age., I/185.

²⁶ Bakara, 2/194.

²⁷ Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefasir*, Daru'l Kur'an'ül Kerim, Beyrut, 1981, I/36-37.

²⁸ Kutup, Seyyid, *Fizilal'il Kur'an*, Beyrut. (Daru'l Şuruk) 1985. I/45.

²⁹ Al-i İmran, 3/54; Neml, 27/50.

İroni, galiba daha çok yaşamın kendisinden kaynaklanıyor. Yaşam ve insanlar o kadar çelişkili ve değişken ki, en sıradan kahramana, en önemsiz ayrıntılara bakarken bile bu ironiyi yakalamak güç olmuyor... Önemli sayılan çok şeyin önemsizliğini, ağırlık sayılan çok şeyin hafifliğini, zorbalığı, fanatizmin, megalomani-nin, bilgiçliğin, budalalığın, ikiyüzlülüğün, kendini aldatışın, dalkavukluğun, batıl koşullanmaların ipini pazara çıkarıcı, ama bunu bağırıcılıkla değil, usul usul yapan ince bir alay.³⁰

Araştırmacılar ironi tartışmalarını Platon'un Sokrates figürüyle başlatırlar. Sokrates figürü her şeyi bildiğini sanan kişinin aslında hiçbir şey bilmediğini ispatlar. Sokrates, çok şey bildiğine inanan kişi karşısında hiçbir şey bilmiyormuş gibi yapar. Sonunda tüm bilgiler boşluğa düşerken, yanlış bilinen pek çok şey tashih edilir.³¹ Sokrat'ın ironi yönteminin kullanımıyla ilgili belki de en güzel örnekleri Kur'an'da Vakıa süresinde görmek mümkündür:

“Attığınız o tohumu hiç düşündünüz mü? Onu yaratan siz misiniz, yoksa Biz miyiz onun yaratılış kaynağı?” (Vakıa, 56/57-58.)

“Toprağa ektiğiniz tohumu hiç düşündünüz mü? Onu büyütüp yeşerten siz mi siniz, yoksa Biz miyiz onun büyüyüp yeşermesinin sebebi?” (Vakıa, 56/63- 64.)

Ayetlerde geçen sorular, insanın kendisi ve en temel ihtiyaçlarıyla ilgili olup; adeta her gün gördüğü, tattığı, dokunduğu bu kadar önemli şeyleri önemsizmiş gibi algılayıp bunlar üzerinde kafa yormayan, bunların arkasındaki ince, üstün ve muazzam sistemi görmezden gelip

³⁰ Özyalçınar, Adnan, *Haldun Taner Öykücülüğü Üstüne*, Gösteri Dergisi, Ocak 1984.

³¹ Tosun, age., s. 284.

Yaratıcıyı unutan insanlara ironi yoluyla sunulmaktadır.³²

İronik anlatımın Kur'an'da başka yerlerde de kullanıldığını görebilmek mümkündür. Örneğin; Hz. Yusuf kıssası anlatılırken "*Allah emrinde galiptir*" (Yusuf, 12/21) ifadesi kullanılmaktadır.

Âlimler bu âyet-i kerîme hakkında şöyle demişlerdir: "*Allah emrinde galiptir.*" Çünkü Hz. Yakup rüyasını kardeşlerine anlatmamasını emretmişti. Fakat Allah'ın emri galip gelerek o kardeşlerine rüyasını anlattı. Daha sonra kardeşleri onu öldürmek istediler, Allah'ın emri galip geldi ve sonunda hükümdar oldu, huzurunda secdeye kapandılar. Yine kardeşler, babalarının teveccühünün yalnız kendilerine münhasır kalmasını istediler. Allah'ın emri galip geldi ve sonunda babalarının kalbi onlara tahammül edemez oldu. Yetmiş yahut seksen yıl sonra bile onu hatırlayıp durdu ve: "*Ey Yûsuf'un yadigârı üzüntü ve kederim...*" (Yûsuf, 12/84) dedi.

Kardeşleri bundan sonra akıllı kimseler olmayı tasarladılar, yani tevbe etmeyi düşündüler. Allah'ın emri galip gelerek, işledikleri günahı unuttular ve bunun üzerinde ısrar ettiler. Sonunda yetmiş yıl sonra Yûsuf'un huzurunda bu günahlarını itiraf ettiler ve babalarına: "*Gerçekten biz hata eden kimselerdik*" (Yûsuf, 12/97) dediler.

Diğer taraftan ağlayarak ve getirdikleri kanlı gömlekle babalarını kandırmak istediler. Allah'ın emri galib geldi ve babaları kanmadı. Bunun yerine: "*Hayır, nefisleriniz sizi aldatmış*" (Yûsuf, 12/18) demişti. Yusuf'un sevgisinin babalarının kalbinden çıkmasını isteyerek, hileye başvurdular. Allah'ın emri galip gelerek, onun kalbindeki

³² Tokur, agm., s. 116.

Yusuf'un sevgi ve özlemi daha da arttı. Aziz'in karısı bir plan kurarak önce söze kendisi başlayacak olursa, onu yenik düşüreceğini zannetti, ama Allah'ın emri galip geldi ve sonunda Aziz: "*Sen de günahının başışlanmasını dile. Çünkü sen gerçekten günahkârlardan oldun*" (Yûsuf, 12/29) demişti. Sonra Hz. Yusuf efendisine şarap içirecek olanın durumunu efendisine hatırlatması suretiyle hapisten kurtulacağını tasarladı, ama Allah'ın emri galip gelecek saki hatırlatmayı unuttu ve Hz. Yusuf da hapiste daha bir kaç yıl kalmaya devam etti.³³

Bu, aynı zamanda surenin asıl konularından birini temsil eden, surenin değişik parçalarını merkezi bir kavrayışla ören güzel bir örnektir. Maalesef bu tür örnekler Kur'an tefsirlerinde nadir bulunur. Biraz önce aktarılan örnek, sadece Kurtubi'de göze çarpan bir örnektir. Ayrıca surede ironinin edebi araç olarak kullanılmasını tartışmak için Kurtubi -veya diğerleri- tarafından yapılmış bir girişim de yoktur.³⁴

Bu düşünceden hareketle ironik anlatımın izlerini "Tebbet Suresinde" sürmeye ve bulabildiklerimizi paylaşmaya gayret ettik.

Tebbet Suresinin Tarihi Arka Planı

Sureyi iyice kavramak, anlamak ve onu değerlendirebilmek için indiği ortamı ve iniş sebeplerini bilmek yararlı olacaktır. Bu nedenle surenin içeriğini incelemeyen önce nüzul zamanını ve ortamını hatırlayalım.

Kur'an-ı Kerim'de sadece adı anılarak lanetlenen tek kişi İslam düşmanı Ebu Lehebtir. Çünkü cahiliye dönemi Araplarının bile vacibu'l ihtiram kabul ettikleri akrabayı korumak ona sahip çıkmak ahlâkî anlayışına sa-

³³KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Behr, *el Cami-u li Ahkâmi'l Kur'an*, Al-Resaleh Yayınevi, Beyrut, 2006. XI/303-304.

³⁴ Mir, agm., s.191-192.

dece Rasulullah'ın, babası Abdullah ile aynı babadan olan amcası Ebu Leheb karşı çıkmıştı. Oysa Araplarda amca, baba yerine sayılıyordu. Yeğenin babası ölmüşse, amcanın, yeğenine kendi çocuğu gibi bakması beklenirdi. Ama bu şahıs İslam'a buğzu ve küfre muhabbeti nedeniyle bu Arap geleneğini çiğnemişti.³⁵

Ebû Leheb'in peygamberimize karşı duyduğu kinin bir başka sebebi de, gençliğinde öz kardeşi Ebû Talib ile yaptığı bir kavga esnasında onun kendisine değil de diğer amcasına yardım etmiş olmasıdır. Eskilere dayanan kişisel düşmanlığı yıllar sonra çıkarlarını kaybetme korkusuyla büyümüş, mahiyeti itibariyle din düşmanlığına dönüşmüştür.³⁶

Sure, davetin Mekke halkı tarafından iyiden iyiye bilinmeye başladığı, Ebu Leheb'in yeğenine yardım etmesi ve onu desteklemesi gerekirken ona eziyet etmeye başladığı bir dönemde inmiştir. Rivayetlerden bu sonucu çıkarmak mümkündür. Nüzul sebebi olarak zikredilen rivayetler de bunu desteklemektedir.

Buharî ve Müslim ile başka eserlerde surenin nüzul sebebi olarak anılan rivayeti İbn Abbas şöyle dillendirmektedir: Resulullah'a, daveti genel olarak yayma emri verildiği ve Kur'an'dan, "**önce yakın akrabalarını uyar**"³⁷ ayeti nazil olduğu zaman Resulullah Safa Tepesine çıkarak: "Ey Sabaha! (sabahın afeti)" diye bağırdı.- Araplarda bu çağrı, tam sabaha karşı düşmanın bir kabileye hücum etmek için geldiğinde yapılırdı.- Çevrede, "bu ses kimindir?" diye sorulduğunda, "Muhammed'in sesi" cevabı verildi. Bunu duyan Kureyş'in bütün kabileleri

³⁵Mevdudi, Seyyid Ebu'l A'la, *Tefhimu'l Kur'an*, (Trc. Kurul), İnsan Yayınları, İstanbul, 1987, VII/291.

³⁶ <http://www.istekuran.com/index.php?page=tebbet>, 12.01.2013.

³⁷ Şuara, 26/214.

koşarak geldiler. Gelemeyenler, kendi yerlerine bir temsilci gönderdiler. Herkes toplandığında Resulullah her bir kabileyi ismi ile çağırarak '*ey benî Haşim, ey benî Muttalib, ey benî Fahr v.s. dağın arkasında bir ordu size hücum edecek desem inanır mısınız?*' dedi. Oradakiler "evet, çünkü biz senden hiç yalan söz işitmedik" dediler. Bunun üzerine Resulullah: "*Ben sizi ilerideki büyük azap ile uyarıyorum*" dedi. Herkesten önce Ebu Leheb "Tebben leke, hel li hâzâ cema'tenâ? (*kahrolası, bunun için mi bizi topladın?*) dedi.³⁸

Konuyla ilgili başka bir haber İbn Zeyd'den şöyle rivayet edilir: Ebu Leheb bir gün Resülullah'a, "Eğer dini kabul edersem benim için ne var?" diye sordu. Resülullah: "*Diğer iman edenlere ne varsa senin için de o var*" buyurdu. Ebu Leheb: "Benim için bir ayrıcalık yok mu?" dedi. Resulullah, "*Başka ne istiyorsun?*" buyurdu. Ebu Leheb şöyle karşılık verdi: **(tebben li hazeddin)** "Kahrolası bu din, beni başkaları ile eşit kılıyor."³⁹

Böyle bir ortam ve zaman diliminde nazil olan bu surede Yüce Allah'ın Kur'an'ın alışık olduğumuz üslubunun yanında bir de farklı bir ifade tarzını kullanmış olduğunu görmek mümkündür.

Tebbet Suresinde İroni

Surenin üslubuna dikkatlice bakılacak olursa görülür ki, her bir ifade Ebu Leheb ve hanımının Hz. peygamberle ilgili gündeme getirdikleri bir hususun veya ona yönelik sergilenen bir tavrın ve yapılan bir fiilin onlara ironik bir tarzda geri yansımalarıdır.

Beş ayetten oluşan sure mealen şöyledir: **"Ebu Leheb'in elleri kurusun; kurudu da. Malı ve kazan-**

³⁸ Buhari, IV, 1902; Müslim, I, 193.

³⁹ Taberi, age., XIV/716-717.

dığı kendisine fayda vermedi. Alevli ateşe yaslanacaktır. Karısı da, boynunda bir ip olduğu halde ona odun taşıyacaktır.” (Tebbet, 111/1-5)

Sureyi ayet ayet ele alıp ironinin nasıl kullanıldığını irdelemeye gayret edelim.

(1) **تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ** Birinci ayette “*Tebben leke*” veya “*tebben li hazeddin*” diyen Ebu Leheb’e, Allah “**tebbet yeda ebi leheb**” diye karşılık vermektedir.

“Ateş Babası” anlamına gelen “Ebu Leheb” ifadesi Ebu Leheb’i tanımlayan en iyi ifade olduğu için Allah tarafından özellikle seçilmiş olsa gerektir. Çünkü onunla ilgili nakledilen bilgilere bakıldığında onun bu künyeyi ziyadesiyle hak ettiği görülmektedir.

Ebu Leheb’in künyesi küçümseme ve hakaret ifade eder. Maksat, ona değer vermek değil, bilakis Ebû Cehil künyesinde olduğu gibi, onu teşhir etmektir.⁴⁰

Bu hususla ilgili Elmalılı ilginç tespitlerde bulunarak şöyle demektedir: “Ebu Leheb, şahsı gösteren bir künye olmakla beraber lügat itibarıyla asıl manası, alev babası demektir. O itibarla Peygamber'e ve İslâm'a karşı ateş püskürmek isteyip de, kendini cehenneme atmış olan kâfirlerin hepsinin temsilcisi olması sebebiyle onun helâki, hepsinin helâkine misal yapılmıştır ki, bu da, "*Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemese de Allah, mutlaka nurunu tamamlamak ister*"⁴¹ ayetinin ifade ettiği anlama işaret olur. Asıl ismi, Abdüluzza b. Abdulmuttalib iken yanaklarının pek kırmızı olmasından dolayı ateşe benzetilerek, Ebu Leheb denilmiş ve bu künye ile meşhur olmuştur. Çok ateşli manasına gelen ‘alev babası’ künyesi ona başlangıçta, yüzü-

⁴⁰ es-Sabuni, III/618.

⁴¹ Tevbe, 9/32.

nün parlaklığı veya canlılığı yahut hiddet ve şiddeti itibarıyla övgü manası düşünülerek verilmişti. Ancak bu vasfın hakikatinde 'ateş kaynağı olmak' veya 'ateşi sevmek" manasının bulunması ve en şiddetli ateşin de cehennem ateşi olması dolayısıyla Ebu Leheb ismi, kendisini ateşe sürükleyen 'cehennemlik' unvanına dönüştürülmüş, fiil ve hareketleri itibarıyla da "cehennemin babası" manasına darbı mesel olarak kullanılmıştır."⁴²

Ebu Leheb'in bu durumundan dolayı başka şekilde de künyelendiği de vakidir. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiğine göre, Ebu Leheb'in kızı peygamber (sav)e gelerek; "insanlar bana '*cehennem odununun kızı*' diye seslenmekte" şikâyetinde bulunmuştur.⁴³

Burada **söz konusu nüktenin kastedildiğine özellikle** "(o) *alevli bir ateşe girecektir*" ayetiyle işaret edilmiştir. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcası olmak gibi yüksek bir neseb, yakınlık, soy ve şerefe sahip olduğu halde, iman etmeyip de ona düşmanlık ve küfürde ısrar ettiğinden dolayı Ebu Leheb böyle helâk oldu."⁴⁴

يدا - **iki el** ifadesi Ebû Leheb'in iki gücünü temsil etmektedir. Sürenin 2. Âyeti bu güçleri **ماله وماكسب onun malı ve kazandığı şeyler** olarak açıklamaktadır. Ebû Leheb'in varlıklı bir kişi olduğu göz önünde tutulduğunda, "*kazandığı şeyler*" ile kastedilenin de çevresi, kurduğu teşkilât, oğulları, uşakları ve yetiştirdiği militanlar olduğu akıl yoluyla çıkarılabilir.⁴⁵ Kur'ân'da **يد=el** sözcüğünün mecazî kullanımını ile **قدرة - güç** 'ün kastedildiği bir çok

⁴² Yazır, Elmalılı M. Hamdi, , *Hak Dini Kur'an Dili*, (Azim dağıtım, I. baskı), İstanbul, 1992, X/48.

⁴³ İbn Aşur, Mumammed Tahir, *Tefsiru't Tahrir ve't Tenvir, Daru't Tenvir*, Tunus, 1984, XXX/601.

⁴⁴ Yazır, X/49.

⁴⁵ <http://www.istekuran.com/index.php?page=tebbet>, 12.01.2013

örnek vardır.⁴⁶ Bunun mânâsı elleriyle yaptığı işler kuru-
sun, el attığı her şey boşa çıksın, elleriyle yaptıkları sebe-
biyle hep zarar etsin, elleriyle yaptığı işlerin hiçbirisi ken-
disine bir fayda sağlamasın anlamındadır. Çünkü bu bed-
duadan sonra Ebu Leheb'in elleriyle yaptıklarının tamamı
hep kendi aleyhine çıkmış, hiç birisinin kendisine hayrı
olmamıştır.⁴⁷

Ebu Leheb'in helak oluşunun ellerine izafe edilme-
sinin diğer bir sebebi de; Hz. Peygamber akrabalarını Sa-
fa Tepesi'ne davet ettiğinde, Ebu Leheb'in eline taş alarak
onu taşlamasıdır. Tarık b. Muharib İslam'a girmeden ön-
ceki bir anısını şu şekilde anlatır: "Ben Zi Mecaz çarşı-
sında olduğum bir sırada; bir adamın '*ey insanlar Al-
lah'tan başka ilah olmadığını söyleyin ve kurtulun*' dediği-
ni ve yine başka bir adamın '*ona inanmayın*' diyerek onu
taşladığını ve ayaklarını kanlar içerisinde bıraktığını gör-
düm. Bu kimdir? dedim. Bu, peygamber olduğunu söyle-
yen Muhammed, diğeri ise onun amcası Ebu Leheb dedi-
ler."⁴⁸

Tarık b. Muharib'in rivayetinden de anlaşılacağı
üzere Ebu Leheb bu işi birden fazla yapmıştır. Bu yüzden
helak elleri üzerinden zikredildi. Çünkü o eller Peygambe-
re eziyet ediyordu. Tıpkı hoş olmayan şeyler konuşan bi-
rine '*ağzın taş dolasıca*' denmesi gibi.

Ayet üzerinde düşünüldüğünde kanaatimizce ra-
hatlıkla şu sonuca ulaşılabilir: Ebu Leheb ve emsalleri
yaptıkları davranışlarla Yüce Allah'ın gazabını üzerlerine
çekmişlerdir. Bu yüzden Allah, Ebu Leheb'i ve onun gibi
düşünenleri bütün insanlığa ibret olacak bir şekilde kita-

⁴⁶ Al-i İmran, 3/73; Fetih, 48/10; Yasin, 36/83; Sad, 38/75; Hadid,
57/29; Mülk, 67/1.

⁴⁷ Küçük, Ali, Besair'ul Kur'an, Sofra Yayınları, Konya 2011, XVII/355

⁴⁸ İbn Aşur, age., XXX/601.

bında zikretmiş ve onları cezalandırmıştır. Burada ironik olan Ebu Leheb'in kendi sözleri ve davranışları üzerinden anılarak hem küçük duruma düşürülmesi hem de onunla alay edilmesidir. Yani 'kahrolsun, yok olsun' dediği bu din onun 'kahrolmasına ve yok olmasına' vesile olmuştur.

(2) مَا آتَىٰ غَنَةً مَّالَهُ وَمَا كَسَبَ (2) Hz. Peygamberin fakir oluşuyla alay eden Ebu Leheb ve eşine, Allah; "Malı da, kazandıkları da kendisine bir yarar sağlamadı" buyurarak cevap vermekte ve ironik bir üslupla "hadi malınız ve kazandıklarınız sizi kurtarsın bakalım" denmektedir.

İbni Mesud Ebu Leheb'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "(Kıyamet günündeki azabı kast ederek) eğer kardeşim oğlunun söylediği doğru ise, kıyamet gününde malımı ve çocuklarımı fidye vererek kurtulurum."⁴⁹ Böyle düşünüp hesaplar yapan Ebu Leheb'e Allah, "Malı da, kazandıkları da kendisine bir yarar sağlamadı." karşılığını vererek onun hesaplarının tutmadığını ve tutmayacağını ironik bir üslupla ifade etmiştir.

Ebu Leheb üzerinden mal ve servetin, soy ve sopun fayda vermeyeceği bütün insanlığa deklare edilmektedir. Çünkü bu zihniyete sahip olanlar güçlerini bu şeylerden aldıklarını zannetmektedirler. Yüce Allah hem bu ayette hem de Kur'an'ın başka ayetlerinde de⁵⁰ bunun yarar sağlamayacağını ifade etmektedir. Kurtuluş mal ve servet yığmakta değil, paha biçilmeyecek bir değere sahip bu vahye ve onun öğreticisi olan Hz. Peygambere tabi olmaktadır.

(3) سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ "Alevli bir ateşe girecek o." Alevler içindeki ateşin hararetini bulacak ve vebalini tadacak-

⁴⁹ İbn Aşur, age., XXX/604.

⁵⁰ Al-i İmran, 3/91; En'am, 6/96; Mü'minun, 23/10-103; Şuara, 26/88; Mümtehine, 60/3.

tır. Bu benzetme onun künyesi ile de uyumludur.⁵¹ Ebu Leheb: Ateşin babası! Ateşin babası için en uygun karşılık ateş olacaktır. Ateşin babası en çok ateşe; ateş de en çok ateşin babasına yakışır. Cehennem: onun gemisinin demir atacağı yerin adıdır.

Ateşin 'zate leheb' diye nitelenmesi, Ebu Leheb'in ismi ile inkârdaki inadı arasındaki münasebeti vurgulamak içindir. Öyle ki 'Ebu Leheb' 'zate leheb' olan bir ateşe girecektir.⁵²

Surede Ebu Leheb'in durumu dile getirildikten sonra onun yardımcısı ve hayat arkadaşı olan eşine hitap yönelmekte ve onun akıbeti de dillendirilmektedir.

(4) **وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ** “*Ve odun hamalı olan karısı da*”. Peygambere eziyet etmek için, diken, odun, laf ve söz taşıyan birini Yüce Allah aynı vasıflarla nitelendirmekte onu değersizleştirmektedir. İşte bu ironinin ta kendisidir. Hakir gören birisi istihzaya alınarak kendisi hakir hale düşürülmektedir.

"Odun (hammalı), taşıyıcısı" terkinde, istiâre-i la-tife vardır. Bu terkip, "laf taşımak" için müsteâr olarak kullanılmıştır. Bu, meşhur bir istiaredir⁵³

Ümmü Cemil Kur'an'da olumsuz davranışlarıyla anılan kadınlardan⁵⁴ biridir. Kur'an'da adıyla anılmayan bu kadın kocası kınandığı sırada kendisinden de söz

⁵¹Zuhayli, Vehbe, *Tefsiru'l-Münir*, Daru'l fikril Muasır, Beyrut,1991, XXX/455.

⁵² İbn Aşur, age., XXX/605.

⁵³ es-Sabuni, age., III/619.

⁵⁴Kur'an, eşleri dört kategoride ele alır. 1.Hz. İbrahim ile Sare, Hacer (iyi-iyi). 2.Ebu Leheb ve Ümmü Cemil (kötü-kötü). 3.Hz. Nuh ve karısı ile Hz. Lut ve karısı (iyi-kötü). 4.Firavun ve karısı Asiye (kötü-iyi). Bu eşleştirme, hem baştan sona kadar dikey olarak bütün çiftleri hem yatay olarak tarihteki bütün çiftleri içerir. Bkz: İslamoğlu, Mustafa, Hayat Kitabı Kur'an, s.1321.

edilmiştir.

Bu kadın Kureyş'in ileri gelenlerindedir. Künyesi: Ümmü Cemil, adı Erva binti Harb b. Ümeyye'dir. Ebu Süfyan'ın kardeşidir. Aynı zamanda Ümmü Cemil, Hz. Peygamberin kapı komşusu, akrabası, dünürü, soylu, kibirli ve zengin biridir.

"*Odun hamalı olarak.*" Kadının bu şekilde anılması gerçekte bir olaya da işaret vardır. O diken taşı ve gece vakti Rasulullah'ın yoluna serperdi. Peygamberle insanlar arasına düşmanlık tohumlarını ekmek için son derece çaba sarf ederdi. Fitne ateşinin odunlarını toplar, insanlarla Peygamber arasında bu ateşi tutuştururdu.⁵⁵

"*Odun hamalı*" ifadesiyle ilgili yapılan bir başka yorum da: İnsanlar arasında husumete yol açan gerçek dışı sözler yaymasından kinaye olmasıdır.⁵⁶

Ümmü Cemil, kendisinin taşıdığı odunla cehennemde kocasının yakılacağı hususunda uyarılmıştır. Bu durum kendisi ve eşi açısından bir yıkımdır. Çünkü onlar Allah için en değerli kul olan Peygambere eziyet için uğraşıyorlardı. Ümmü Cemil bu kötü davranışı yaptığından dolayı, Allah, Ümmü Cemil açısından insanların en değerlisi olan eşine, kendisini yakıt tedarikçisi kıldı.⁵⁷ İnsanın kendi ayağına kurşun sıkması, kendi asılacağı ipini eğirmesi, kendi mezarını kendisinin kazması gibi kendi ateşine odun taşınması da onu küçülten daha doğrusu ahmakça bir fiildir. Bu eylemiyle o, aslında başını ve sonunu hesap edemediği işlerin içinde demektir. Bir şeyin başını ve sonunu hesap edememek, ahmaklık ifadeleri ise Mekke burjuvazi-

⁵⁵ Hicazi, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, İlim Yayınları, VI/628

⁵⁶ Zuhayli, age., XV/667-668.

⁵⁷ İbn Aşur, age., XXX/605.

sinin kabulleneceği bir şey olmaktan öte onlara karşı açık bir alay ve hakaret anlamı taşır. Burjaviziyi çileden çıkaracak şeyler içinde onu değersizleştirmek son derece önemli bir tutumdur.

(5) *فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ* “Boynunda ateşten bir ip/organ ile” Bağını yüklenip boynuna bağlamış haliyle oduncuya benzetilmektedir. Bu benzetme onun konumunu tahkir veya cehennem ateşindeki halini açıklamak içindir. Öyle ki cehennemde sırtında zakkum ve dari' gibi cehennem odunlarından bir demet odun, boynunda da ateşten zincir olacaktır.⁵⁸ Aynen bu dünyada sırtına odun yüklenip Peygambere eziyet etmeye çalıştığı gibi.

Âyette yer alan "cîd" boyun manasına gelirse de, "unuk" kelimesi gibi sadece boyun anlamı ifade etmeyip, özellikle gerdanlık gibi ziynet eşyalarıyla süslü veya süslenmeye layık güzel boyunlar anlamındadır. Bu yüzden “unuk” denilmeyip “cîd” buyrulmuştur. Bunun nedeni aşığılamak içindir. İnkârcıların durumu tasvir edilirken; "... Biz de inkâr edenlerin boyunlarına (ateşten) halkalar koyduk." (Sebe', 34/33) "ğull" (pranga) ve benzeri ifadelerle aşığılanma makamında boyun zikredilmektedir.

Ancak burada "odun hammalı" diye küçük düşürüldükten sonra "Boynunda da bir ip mevcuttur." denilseydi, kapsamlı bir mana ifade etmezdi. Hâlbuki "cîd" şâirin "Güzel kadının gerdanındaki ziyetten daha güzel." dediği gibi süs ve övgü ile söylenmektedir. Bu mana farkı, Türkçede de söz konusudur. Biz de bu gibi durumda "gerdan" tabirini kullanırız. Bu sebeple âyette, tahkirden sonra zikredilmesi, kadının kadınlık onurunu coşturmak suretiyle durumun acıklı manzarasını göstermektedir. Binaenaleyh bu kelâm "boynunda bir ip vardır" diye an-

⁵⁸ ez- Zemaşşeri, *age.*, VI/459; Zuhayli, *age.*, XXX/458.

laşılmalıdır. "O dilberin boynunda gerdanlık yerine bir ip vardır" şeklinde düşünülmelidir ki, "Süs içinde yetiştirilip mücadeleden açık olmayanı (tartışmayı beceremeyeni) mi (Allah'ın parçası yaptılar)." (Zuhruf, 43/18) ayetinin ifade ettiği mana üzere, süslü gerdanlıklarla donatılıp ikramla yetiştirilen, düşmanlık ve mücadele mevkilerinde bulunmaması gereken bir gerdanın hamallık ipi ile aşağılanmasındaki hakaret ve istihzanın acılığındaki fesahat anlaşılabilir.⁵⁹

Cenabı Allah onun suretini daha çirkin bir şekilde tasvir etmek için bakınız ne buyuruyor: "*Boynunda hurma lifinden örülmüş bir ip vardır.*" Kadının bir gerdanlığı vardı, Resülullah'ın davetini engellemek ve O'na kötülük yapmada masrafları karşılamak üzere mücevherden oldukça değerli gerdanlığını Lat ve Uzza'nın adını anarak satmaya yemin etmişti.⁶⁰ İşte Cenabı Allah o gerdanlığın yerine boynuna, sağlam ipli bir gerdanlık geçirdi ki, boynunu iyice sıksın. Cehennem ateşinde o bağdan kurtulmasın. Bu mana onu tahkir etmek ve onu odun hamalı suretinde tasvir etmek içindir. Çünkü o ve kocası son derece tekebbürlü olup Peygamber efendimizin yoluna taş koyuyorlardı⁶¹

Gerçekten ceza amelin cinsindedir ve İslâm Peygamberi'ne düşmanlıkta çok ileri giden Ümmü Cemil ve Ebu Leheb bir misaldir. Cenabı Hak, inkârcı kincileri bununla uyarmakta ve ölmeden önce sırtlarındaki odun yükü misali küfür, günah ve vebal yükünü atmalarını istemektedir⁶²

Sure bütün olarak ele alındığında görülür ki, hem

⁵⁹ Yazır, X/52-53.

⁶⁰ Kurtubi, age., XII/554; Zuhayli, age., XXX/458.

⁶¹ Hicazi, age., VI/628.

⁶² Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, 13/7067.

sözcükler arasında hem de tabloda bir ahenk var. Buradaki cehennem alevli bir ateştir. Ateşin babası Ebu Leheb ona yuvarlanmaktadır. Odun taşıyarak, Muhammed'in yoluna diken atan ve böylece O'na eziyet etmeye çalışan karısı da (ifadenin gerçek ya da mecazi anlamı ile). Odun kendisi ile alevin meydana geldiği nesnedir. Kadın odunları bir iple deste yapmaktadır. Orada alev alev yanan liften dokunmuş bir iple boynundan bağlanmasıdır. Herkes yaptığının karşılığını görsün ve tablonun yalın içeriği tamamlansın diye. Odun ve ip, ateş ve alevin babası olan Ebu Leheb'in ve onun taşıyıcısı olan karısının oraya yuvarlanması!⁶³

Peygamberi taşlamaya ve onun etkisini yok etmeye çalışan eller, adeta taşlanmış, kurumuş ve yok olmuştur. Allah'ın lütfettiği nimetler ve elde edilen her türlü kazanç doğru bir amaç için kullanılmadığı takdirde hiçbir yarar sağlamayacaktır.

Kelimelerin tonunda ve vurgusunda da başka bir ahenk görülmektedir. Sözcüklerden elde edilen sesle odun yüklerinin sıkılması ve boynun liften bir iple çekilmesinden çıkan ses arasında bir uyum vardır. Burada odun demetlerini bağlamaya benzeyen bir sertlik bir sıkma görülmektedir. Aynı şey boyna ipin takılıp çekilmesi için de söylenebilir. Ayrıca surenin tümüne yayılmış olan boğma ve tehdit atmosferi ile de uyum sağlamaktadır.⁶⁴

Allah, kendisine ve dinine yardım edenlere, yardım edecek⁶⁵ fakat gönderdiği dinin yok edilmesine, hayata uygulanmasına engel olanları ve bunlara yardım edenleri helak edecektir. Bununla tüm muhataplara verilmek istenen mesaj; "safınızı belirleyin!" Ya Muhammed ve onun

⁶³ Kutup, age. VI/4000.

⁶⁴ Kutup, age., VI/4000.

⁶⁵ Mumammed, 49/7.

gibi olanların yanında ya da Ebu Leheb ve yardımcılarını gibi olanların yanında yer alın.

Sure, bu mesajların yanı sıra zımnen şunu da bildirir: Peygamberin en yakını olsanız dahi ona tabi olmadıkça tebabtan/helakten kendinizi kurtaramazsınız. Peygambere tabi olup Allah'a iman eden kimselerin böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl hareket edeceklerini Kur'an bize haber vermektedir: *"Allah'a ve Ahiret Günü'ne (gerçekten) inanan, ama (aynı zamanda) - babaları, oğulları, kardeşleri yahut (öteki) akrabaları bile olsa- Allah'a ve Elçisi'ne karşı çıkanları seven bir toplum göremezsin. (Gerçek müminlere gelince,) Allah'ın kalplerine imanı nakşettiği ve ilhamı ile güçlendirdiği kimseler onlardır ve (zamanı gelince) onları içlerinden ırmaklar akan bahçelerde barındıracaktır. Allah onlardan hoşnuttur ve onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'tan yana olanlardır. İşte onlar, Allah'tan yana olanlar, mutluluğa ulaşacaklardır!"* (Mücadele, 58/20)

SONUÇ

Allah kendi zatiyla, gönderdiği vahiyle ve vahyi tebliğ etmekle görevlendirdiği elçisi ile alay eden, onları küçümseyen, yok saymaya çalışan kimseleri –bu kişilerin kim olduklarına bakmaksızın- kınamakta, onları tehdit etmekte ve düşecekleri durumu ironik bir üslupla alaya almaktadır. Çünkü ceza amel cinsindedir.

Bu ilke gereğince dünyada iken müminlere gülüp onlarla alay eden kimselere, ahirette müminlerin güleceğini⁶⁶ Yüce Allah bildirmektedir.

Sure aynı zamanda sözün ve onu ifade etme biçiminin önemini de göz önüne sermektedir. Surede kullanılan sözcükler ve onların söyleniş tarzı ve üslubu hem

⁶⁶ Mutaffifin, 83/34.

muhataplar hem de herkes üzerinde etkili olmuştur.

Vahyin indiği ortam ve zaman diliminde ironi bu adla bilinmese dahi Yüce Allah bu üslubu mükemmel bir şekilde kullanmıştır. Bu durum, Kur'an'ın muciz bir lafız olduğunu ve onun belağatının ne kadar harika olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

AKBAŞ, Vahap, “*Mehmet Âkif'te bir anlatım aracı olarak nükte ve ironi*”, www.mehmetakifarastirmalari.com/index.php?option=com_content&view=228

ALBAYRAK, Halis, *Allah'ın Nüzul Dönemindeki Farklı Davranış Tarzının Mü'minin Kur'an Anlayışına Kattacağı Bayut Üzerine*, Kur'an Sempozyumu 2-4 Şubat 1996, Fecr Yayınevi, Ankara 1996.

BAYRAM, Yusuf,-ÇAP, Sabri, *Kur'an'da Edebi Sanatlar*, <http://www.yeniumit.com.tr/konular/detay/kuranda-edebi-sanatlar>

BSTS / *Felsefe Terimleri Sözlüğü* 1975

ENGİNÜN, İnci, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy*, Marmara Üniversitesi Yayınları No:439, Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları No:5 İstanbul, 1986.

GÜÇBİLMEZ, B. Beliz, *Modern Sonrası tiyatrodaki İroni ve bir Örnek Olarak Tom stoppard tiyatrosu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 13, Ankara 2002.

HALEFULLAH, M.Ahmed, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, (Çev. Şaban Karataş), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2002

HİCAZİ, Muhammed Mahmud, *Furkan Tefsiri*, İlim Yayınları

İBN AŞUR, Mumammed Tahir, *Tefsiru't Tahrir ve't Tenvir*,

- Daru't Tenvir, Tunus, 1984. I-XXX.
- İBN KESİR**, Eb'ül Fida İsmail b. Ömer, Tefsir'ul Kur'an'ül Azim, Daar İbn Hazm, Beyrut, 2000.
- İBN MANZUR**, Muhammed. B. Mükrim, Lisan'ül Arap, Daar Sadır, Beyrut ts. I-XV.
- KURTUBİ**, Muhammed b. Ahmed b. Ebi Behr, *el Cami-u li Ahkâmi'l Kur'an*, Al-Resaleh Yayınevi, Beyrut, 2006. I-XXIV.
- KUTUP**, Seyyid, *Fizilal'ül Kur'an*, Beyrut.(Daru'l Şuruk) 1985. I-VI.
- ÖZYALÇINER**, Adnan, *Haldun Taner Öykücülüğü Üstüne*, Gösteri Dergisi, Ocak 1984.
- MEVDUDİ**, Seyyid Ebu'l A'la, *Tefhimu'l Kur'an*, (Trc. Kurul), İnsan Yayınları, İstanbul, 1987. I-VII.
- MİR**, Mustansir, *Kur'anda İroni: Bir Yusuf Kıssası İncelemesi*, (çev. Ali AKAY), Dicle Üni. İlahiyat Fak. Dergisi, C.IX, sayı I, Diyarbakır 2007.
- ES-SABUNİ**, Muhammed Ali, Safvetü't-Tefasir, Daru'l Kur'an'ül Kerim, Beyrut,1981. I-III.
- ŞAHİN**, İbrahim, *Romantik Bir Tavrı Olarak İroni*, Celal Bayar Üniv., Fen-Edb. Fak., II. Uluslararası Türk Tarihi ve Edebiyatı Kongresi, 11-13 Kasım 2005, Manisa.
- TABERİ**, Ebu Cafer Muuhammed b. Cerir, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili âyi'l-Kur'an*, Kahire, 2001. I-XXVI.
- TOKUR**, Behlül, *Kur'an'da Soru Kalıpları ve Metaforlar*, Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 36, Erzurum 2011
- TOSUN**, Necip, *Modern Öykü Kuramı, Öyküde İronik Anlatım*, Hece Yayınları, Ankara, Kasım 2011.
- TÜRKÇE SÖZLÜK**, TDK Yayınları (10. Baskı) Ankara

2005

ÜSTÜN, Dökmen, *Var Olmak Gelişmek Uzlaşmak*, Sistem Yay., İstanbul, 2005, 14. baskı

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, , *Hak Dini Kur'an Dili*, (Azim dağıtım, I.baskı), İstanbul, 1992. I-X.

YILDIRIM, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yayınları, İstanbul 1991.

ZEMAŞERİ, Muhammed b. Ömer, *el- Keşşaf*, Riyad, 1988.

ZUHAYLİ, Vehbe, *Tefsiru'l-Münir*, Daru'l fikril Muasır, Beyrut,1991.